

فصل هشتم

حمل و نقل

بررسی متغیرهای کلان بخش حمل و نقل در سال ۱۳۸۱ برحسب قیمت های ثابت سال ۱۳۷۶ نشان می دهد که تشکیل سرمایه این بخش در سال مذکور نسبت به سال قبل از آن از رشد قابل ملاحظه $۳۰/۴$ درصدی برخوردار بوده است. بهره برداری از سرمایه گذاری های انجام یافته فوق الذکر می تواند موجبات جبران کاهش $۱/۱$ درصدی ارزش افزوده بخش مذکور در سال مورد بررسی و رشد ارزش افزوده آن در سالهای آتی را فراهم سازد.

در سال ۱۳۸۱، علیرغم افزایش قابل توجه بودجه مصوب این بخش و وابستگی توسعه زیربنای آن به سرمایه گذاری های دولت، به دلیل کاهش پرداختهای عمرانی دولت، تنها $۵۶/۷$ درصد از بودجه عمرانی بخش حمل و نقل محقق گردید.

بررسی عملکرد بخش حمل و نقل در سال ۱۳۸۱ نشان می دهد که در بخش حمل و نقل زمینی (ریلی و جاده ای) در مجموع $۶۰/۶$ میلیارد نفر - کیلومتر مسافر جابه جا و $۹۹/۴$ میلیارد تن - کیلومتر کالا حمل شده است که در مقایسه با سال قبل به ترتیب $۱/۸$ و $۶/۵$ درصد افزایش نشان می دهد. در سال مزبور و در بخش حمل و نقل هوایی و دریایی نیز $۱۵/۹$ میلیون نفر مسافر جابجا و $۷۶/۱$ میلیون تن کالا حمل شده است که نسبت به سال قبل به ترتیب $۱۰/۴$ و $۱/۱$ درصد افزایش دارد.

بخش حمل و نقل با توجه به اهمیت آن در رشد و توسعه بخش واقعی اقتصاد و نقش اساسی آن در فرآیند تولید و توزیع، در برنامه های توسعه کشور از جایگاه ویژه ای برخوردار است، بطوریکه در برنامه سوم توسعه (فصل هفدهم) به منظور ارتقاء فعالیتها و خدمات ارائه شده در این بخش، اصلاح ساختار بخش به عنوان راهبرد اساسی مورد توجه قرار گرفته است. همچنین اقدامات ضروری متعددی از جمله بکارگیری الگوهای جدید در تنظیم موافقت نامه های دو جانبه با سایر کشورها، حذف تدریجی انحصار دولتی در مسافرتها هوایی، واگذاری امکانات و خدمات سوخت رسانی در فرودگاهها به بخش خصوصی، واگذاری خدمات جنبی شرکت راه آهن به بخش خصوصی، شناسایی نقاط حادثه خیز و حذف آنها، توسعه و تجهیز پایانه های بار به منظور گسترش صادرات غیرنفتی و رعایت استانداردهای ملی هوانوردی پیش بینی شده است.

در سال ۱۳۸۱ جهت تحقق برنامه های یادشده، شرکت خدمات هوایی آسمان و ارائه خدمات جنبی شرکت راه آهن به بخش خصوصی واگذار گردید اما در سایر موارد اقدام مؤثری بعمل نیامد. همچنین در سال مورد گزارش تعدادی لایحه در بخش ستادی مطرح گردید. از جمله لایحه "رعایت فناوری جدید در تامین ناوگان عمومی بار و مسافر جاده ای" با هدف ارتقاء کیفیت و سازگاری ناوگانهای مذکور با استانداردهای بین المللی و لایحه "اعمال اصلاحات مربوط به بخش حمل و نقل

در قانون امور گمرکی " نظیر مقررات ترانزیت خارجی کالا به همراه مقررات ناظر بر حمل و نقل بین‌المللی، که در سال مذکور به تصویب نهایی مراجع قانونگذار نرسیدند.

براساس آمار نیروی انتظامی، در سال ۱۳۸۱، حدود ۸۳۷ هزار دستگاه وسایل نقلیه در کشور شماره گذاری و به بازار عرضه شد که نسبت به سال ۱۳۸۰ حدود ۸۵/۲ درصد رشد نشان می‌دهد. از کل وسایل نقلیه شماره گذاری شده ۶۱/۱ درصد سواری (شامل تاکسی، کرایه و آمبولانس)، ۲۹/۶ درصد موتورسیکلت، ۸/۷ درصد انواع بارکش و مابقی اتوبوس و مینی بوس بود. رشد متوسط سالانه شماره گذاری وسایل نقلیه مورد اشاره طی دوره چهارساله منتهی به سال مورد بررسی، به ترتیب سالانه معادل ۴۲/۵ درصد، ۵۶/۳ درصد، ۲۷/۵ درصد و ۲۳/۸ درصد بود که سهم پایین تعداد وسایل نقلیه عمومی در مقایسه با تعداد اتومبیل‌های سواری بویژه شخصی در کشور را بدنبال داشت.

وضعیت کلان بخش حمل و نقل

براساس آمار مقدماتی، ارزش افزوده بخش حمل و نقل در سال ۱۳۸۱ به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ به ۲۷۱۱۳ میلیارد ریال محدود شد که نسبت به سال قبل ۱/۱ درصد کاهش نشان می‌دهد. عملکرد مذکور در مقایسه با هدف پیش‌بینی شده برای سومین سال برنامه سوم توسعه به میزان ۵/۲ درصد حاکی از عدم تحقق آن می‌باشد. همچنین سهم این بخش از کل تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری معادل ۶/۱ درصد می‌باشد که در مقایسه با عملکرد سال قبل (۷/۳ درصد) کاهش نشان می‌دهد.

ارزش افزوده بخش حمل و نقل (به قیمت‌های جاری)

(میلیارد ریال)

سال	درصد تغییر		سهم (درصد)	سال		
	۱۳۸۱	۱۳۸۰		۱۳۸۱	۱۳۸۰	
۱۳۷۹	۱۳۸۰	□۱۳۸۱	۲۷۹۳	۲۳۸۴	۲۹۶۶	حمل و نقل هوایی
۳۱۸۴	۳۵۳۶	۳۲۹۷	۳۱۸۴	۲۵۳۶	۲۴/۴	حمل و نقل دریایی (۱)
۳۵۲۰۶	۴۲۵۷۶	۴۹۸۶۲	۳۵۲۰۶	۴۲۵۷۶	-۶/۸	حمل و نقل زمینی
۴۱۱۸۳	۴۸۴۹۶	۵۶۱۲۵	۴۱۱۸۳	۴۸۴۹۶	۱۷/۸	کل

۱- عملکرد بخش حمل و نقل دریایی در سال ۱۳۸۱ فقط شامل عملکرد شرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی است. کاهش تعرفه‌های این شرکت با هدف رقابت در سطح بین‌المللی در کاهش ارزش افزوده این بخش موثر بوده است.

آمار مربوط به تشکیل سرمایه ثابت ناخالص برحسب بخشهای اقتصادی نشان می‌دهد که بخش حمل و نقل با جذب ۱۶/۵ درصد از کل تشکیل سرمایه مذکور به قیمت‌های جاری، دارای ۳۰/۴ درصد رشد به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ است. افزایش مزبور در مقایسه با رشد کل تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به میزان ۱۱/۸ درصد در سطح بالاتری قرار دارد.

بررسی ارقام تشکیل سرمایه بخش حمل و نقل برحسب ساختمان و ماشین‌آلات نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۱ بیشترین حجم سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات صورت گرفته است. بطوریکه از مجموع ۴۳/۲ هزار میلیارد ریال سرمایه‌گذاری انجام شده به قیمت‌های جاری، حدود ۸۳/۴ درصد آن به ماشین‌آلات اختصاص یافته است. علیرغم این میزان از سرمایه‌گذاری انجام یافته، ناوگان حمل و نقل کشور با میانگین عمر ۲۰ سال، کماکان به نوسازی تجهیزات بویژه در ناوگان هوایی نیاز دارد.

تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی در بخش حمل و نقل (به قیمت‌های جاری)

(میلیارد ریال)

سهم (درصد)		درصد تغییر		سال			
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	□ ۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۸۳/۴	۸۷/۰	۳۸/۴	۳۰/۴	۳۶۰۲۲	۲۶۰۱۹	۱۹۹۵۳	ماشین‌آلات
۱۶/۶	۱۳/۰	۸۴/۰	-۴/۴	۷۱۵۸	۳۸۹۱	۴۰۷۱	ساختمان
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۴۴/۴	۲۴/۵	۴۳۱۸۰	۲۹۹۱۰	۲۴۰۲۴	کل

سرمایه‌گذاری دولت

دولت در سال ۱۳۸۱ مبلغ ۳۷۷۹/۷ میلیارد ریال در قالب تملک داراییهای سرمایه ای - ملی (اعتبارات عمرانی ملی) در بخش حمل و نقل (جاده‌ای، هوایی، دریایی و ریلی) تحت فصل راه و ترابری سرمایه‌گذاری کرد. براساس آمار خزانه‌داری کل عملکرد مذکور معادل ۵۶/۷ درصد اعتبارات مصوب این فصل به میزان ۶۶۶۷/۱ میلیارد ریال است. بررسی بودجه مصوب بخش حمل و نقل نشان می‌دهد که بیشترین حجم از اعتبارات این بخش به ترتیب برای برنامه "احداث و بهسازی بنادر" و برنامه "احداث راههای اصلی کشور" به میزان ۲۷/۵ و ۱۷/۲ درصد پیش‌بینی شده است. اما بیشترین درصد تحقق بودجه به برنامه "مطالعات آزاد راهها و بزرگراهها و راههای اصلی و فرعی" (۱۷۰/۰ درصد)، برنامه "توسعه و بهسازی شبکه راه آهن" (۶۵/۳ درصد) و برنامه "کمکهای فنی" (۲۷/۹ درصد) اختصاص دارد.

در سال مورد گزارش طرح مطالعاتی "ساماندهی آبراه کارون" که از سال ۱۳۷۵ آغاز شده بود، تکمیل و به مرحله بهره‌برداری رسید. مجموع اعتبارات پرداختی به این طرح ۱۲/۶ میلیارد ریال بود. علاوه بر این در قالب برنامه "ساختمان راههای اصلی کشور"، طرح "احداث راههای گنجگون - یاسوج - سمیرم و کنارگذر یاسوج و اصفهان - درود"، در مجموع به طول ۱۳۰ کیلو متر مورد بهره‌برداری قرار گرفت. برای طرح مذکور که از سال ۱۳۶۵ آغاز و تا پایان سال ۱۳۸۱ ادامه داشت، در مجموع ۲۱۳ میلیارد ریال هزینه شد.

طرح احداث فرودگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) که از سال ۱۳۵۴ آغاز گردید، تا پایان سال ۱۳۸۱ با ۹۰ درصد پیشرفت فیزیکی کار، در مجموع از آغاز طرح تا پایان سال مذکور مبلغ ۱/۹ هزار میلیارد ریال هزینه در برداشت. براساس جدول زمانی پیش‌بینی شده در پیوستهای بودجه این طرح تا پایان سال ۱۳۸۳ به بهره‌برداری می‌رسد.

در سال ۱۳۸۱ جهت تامین مالی برخی طرحهای عمرانی فصل راه و ترابری و در قالب تبصره (۲۱) قانون بودجه مبلغ ۲۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت طی دو مرحله منتشر گردید که از این میزان حدود ۱۲۷۷/۶ میلیارد ریال (۶۵ درصد) آن به فروش رسید. عدم فروش کامل این اوراق عمدتاً ناشی از تقارن زمانی انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی با نرخ سود بالاتر ۱۷ درصد در مقایسه با سود ۱۵ درصدی اوراق مذکور بود.

تملك داراییهای سرمایه ای - ملی (اعتبارات عمرانی ملی) دولت در فصل راه و ترابری

(میلیارد ریال)

درصد تغییر		سال			
۱۳۸۱	۱۳۸۰	(۲)۱۳۸۱	(۲)۱۳۸۰	(۱)۱۳۷۹	
۵/۴	-۱۳/۰	۳۷۷۹/۷	۳۵۸۴/۵	۴۱۲۲/۴	کل تملک داراییهای سرمایه ای - ملی

۱- براساس آمار دریافتی از سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.

۲- براساس آمار خزانه داری کل - وزارت امور اقتصادی و دارایی

عملکرد حمل و نقل

۱- حمل و نقل جاده‌ای

در این سال، حمل و نقل جاده‌ای بخش عمده ای از کل حمل کالا و جابه‌جایی مسافر در کشور را دارا بود. براساس آخرین آمار منتشر شده، راههای تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و ترابری تا پایان سال ۱۳۷۹ بالغ بر ۷۹ هزار کیلومتر بود. این رقم با توجه به بهره‌برداری از طرحهای جدید راهسازی، تا پایان سال ۱۳۸۱ حدود ۸۲ هزار کیلومتر برآورد شد. برطبق آمار مذکور حدود ۳۰ درصد از راههای تحت حوزه استحفاظی وزارت راه، شامل راههای اصلی مانند بزرگراه (عریض و معمولی)، ۴۲ درصد راه آسفالته و مابقی سایر راهها می‌باشد. طول راههای روستایی کشور نیز در سال ۱۳۸۰ بالغ بر ۹۲/۶ هزار کیلومتر بود و در سال ۱۳۸۱ به ۹۵/۷ هزار کیلومتر افزایش یافت. شایان ذکر است، راههای روستایی قبلاً تحت نظارت وزارت جهاد کشاورزی بود اما از سال ۱۳۸۱ تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و ترابری قرار گرفت.

بررسی آمار حمل و نقل جاده‌ای درخصوص حمل کالا نشان می‌دهد در سال ۱۳۸۱ در مجموع ۲۹۸ میلیون تن کالا توسط ناوگان مذکور حمل شده است. عملکرد مذکور در مقایسه با هدف برنامه برای این سال به میزان ۲۶۷ میلیون تن، ۱۱/۶ درصد بیشتر است. میزان بار حمل شده برحسب تن - کیلومتر در سال ۱۳۸۱ معادل ۸۳۶۰۳ میلیون تن - کیلومتر بود که نسبت به سال قبل ۶/۲ درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین حدود ۲/۷ میلیون تن کالا از طریق جاده‌های کشور ترانزیت شده که در مقایسه با سال قبل ۲۸/۶ درصد رشد نشان می‌دهد. در سال مورد گزارش تعداد ۳۸۹/۳ میلیون نفر مسافر از طریق جاده‌ها جابجا شده که نسبت به سال قبل ۱/۲ درصد کاهش نشان می‌دهد. میزان مسافر جابجا شده برحسب نفر - کیلومتر در سال مذکور نیز معادل ۵۱۹۵۰ میلیون نفر - کیلومتر بود که در مقایسه با سال قبل ۱/۰ درصد رشد دارد. استفاده بیشتر از وسایل نقلیه شخصی، تمرکز زدایی و واگذاری برخی از امور به استانها و گسترش ارتباطات الکترونیکی و مخابراتی و در نتیجه کاهش نیاز به سفرهای برون شهری از جمله علل کاهش تعداد مسافران جاده‌ای در بخش حمل و نقل عمومی کشور به شمار می‌رود.

عملکرد حمل و نقل جاده ای کشور

درصد تغییر		سال			
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۶/۲	۶/۶	۸۳/۶	۷۸/۷	۷۳/۸	حمل کالا (میلیارد تن - کیلومتر)
۲۸/۶	۰	۲/۷	۲/۱	۲/۱	ترانزیت کالا (میلیون تن)
۱/۰	-۱/۵	۵۲/۰	۵۱/۵	۵۲/۳	جابجایی مسافر (میلیارد نفر - کیلومتر)

ماخذ: سازمان حمل و نقل و پایانه‌های کشور

بررسی عملکرد ناوگان حمل و نقل جاده‌ای کشور در سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که تعداد ۲۰۳/۶ هزار دستگاه کامیون در بخش حمل بار و در مجموع ۶۶/۵ هزار دستگاه اتوبوس، مینی‌بوس و سواری کرایه به منظور جابه‌جایی مسافر در این ناوگان فعال بودند. براساس آمار مذکور متوسط طول عمر ناوگان باری ۲۱/۳ سال و در بخش ناوگان مسافری به ترتیب ۱۵، ۲۰ و ۱۴/۸ سال برای اتوبوس، مینی‌بوس و سواری کرایه برآورد شد. مطابق اهداف بخش حمل و نقل در سومین سال برنامه

سوم، متوسط عمر ناوگان باری ۱۹/۹ سال در نظر گرفته شده است. البته در خصوص ناوگان مسافری (اتوبوس) عملکرد سال ۱۳۸۱ نسبت به هدف برنامه به میزان ۱۶ سال، حاکی از تحقق کامل هدف مزبور می باشد.

وضعیت ناوگان حمل و نقل جاده‌ای کشور

(هزار دستگاه)

	سال		درصد تغییر	
	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰
تعداد کامیون	۱۹۰/۶	۱۹۶/۲	۲۰۳/۶	۱۳۸۰
تعداد اتوبوس	۱۷/۲	۱۹	(۱)۱۸/۱	۱۰/۵
تعداد مینی بوس	۳۸/۱	۳۹/۱	۴۰/۳	۲/۶
تعداد سواری کرایه	۶/۲	۷	۸/۱	۱۲/۹

۱- شامل اتوبوسهای ۳۰ سال و بالاتر نمی باشد.
 ماخذ: سازمان حمل و نقل و پایانه‌های کشور

در سال ۱۳۸۱، طرح جایگزینی اتوبوسهای فرسوده پیگیری و براین اساس مجوز تردد اتوبوسهای با عمر بیش از ۴۰ سال در جاده‌های بین شهری ممنوع اعلام گردید. در این سال به منظور افزایش ظرفیت و نوسازی ناوگان حمل و نقل جاده‌ای کشور، مبلغ ۲۳۸/۵ میلیارد ریال از محل بودجه عمومی تخصیص یافت. این رقم با احتساب سهم بانکها به ۱۱۴۰ میلیارد ریال بالغ گردید که به صورت تسهیلات به متقاضیان خرید ناوگان دارای فناوری پیشرفته، اعطا شد. بدین ترتیب در نتیجه اجرای این طرح، تعداد ۱۰۵۰ دستگاه اتوبوس بین شهری، ۱۲۸۲ دستگاه کامیون، ۷۵۵ دستگاه تریلر (کشنده) و ۹۲ دستگاه سواری کرایه بین شهری به مجموعه ناوگان جاده‌ای کشور افزوده شد. علاوه بر این در سال مذکور جهت تعدیل قیمت اتوبوس‌های واگذار شده از طریق کارخانجات مختلف، مبلغ ۲۹۴ میلیارد ریال تحت عنوان یارانه مابه التفاوت نرخ ارز قطعات اتوبوسهای بین شهری اختصاص یافت. تجهیز و نوسازی ناوگان مسافری، ضمن کمک به کاهش سوانح جاده‌ای، می‌تواند موجبات افزایش تمایل مردم به استفاده از این سیستم حمل و نقل را فراهم سازد.

لازم به ذکر است مطابق آمار وزارت صنایع و معادن تولید وسایط نقلیه شامل اتوبوس، مینی بوس و انواع کامیون و کامیونت در سال ۱۳۸۱ به ترتیب ۴۱۲۳، ۱۰۸۳ و ۷۲۲۸ دستگاه بود که نسبت به سال قبل به ترتیب ۲۵۰/۰، ۶/۷ و ۱۵/۹ درصد رشد نشان می‌دهد.

۲- حمل و نقل ریلی

موقعیت ایران و وضعیت جغرافیایی منطقه آسیای مرکزی و خاورمیانه ضرورت وجود شبکه حمل و نقل ریلی کارآمد جهت ترانزیت کالا در منطقه را بوجود آورده است. روند افزایش حجم تجارت جهانی و منطقه‌ای نیز بر اهمیت فعالیتهای حمل و نقل ریلی با توجه به ارزانی حمل کالا توسط آن افزوده است. رشد و توسعه این شبکه به لحاظ مصرف کمتر سوخت و مسائل زیست محیطی، ایمنی و هزینه‌های کم می‌تواند نقش اساسی در اقتصاد حمل و نقل کشور داشته باشد. براساس ماده ۱۲۸ قانون برنامه سوم توسعه، وزارت راه و ترابری اجازه دارد با حفظ مالکیت دولت بر خطوط ریلی، بخشی از فعالیتهای مربوط به حمل و نقل بار، جا به جایی مسافر، تعمیر و نگهداری و بازسازی شبکه ناوگان حمل و

نقل ریلی را به اشخاص حقیقی و حقوقی بخش غیردولتی داخلی واگذار کند. واگذاری بخشی از خدمات مربوط به جابه‌جایی مسافر توسط قطارهای بخش خصوصی طی سالهای اخیر در راستای سیاست مزبور بوده است.

در سال ۱۳۸۱، سهم حمل و نقل ریلی از کل عملکرد بخش حمل و نقل کشور، معادل ۶/۶ درصد حمل بار و ۳/۴ درصد کل مسافر جابجا شده بوده است. طبق اهداف برنامه سوم توسعه سهم راه‌آهن در حمل بار و جابجایی مسافر تا پایان برنامه مذکور (۱۳۸۳) به ترتیب ۱۵ و ۱۶ درصد پیش‌بینی شده است.

طی سال مورد گزارش، مقدار ۲۶/۵ میلیون تن کالا از طریق راه‌آهن حمل شده که در مقایسه با هدف پیش‌بینی شده در برنامه سوم توسعه به میزان ۲۸/۲ میلیون تن، حاکی از عدم تحقق آن می‌باشد. در این سال میزان بار حمل شده بر حسب تن - کیلومتر معادل ۱۵۸۴۰ میلیون تن - کیلومتر بود که در مقایسه با سال قبل از آن ۸/۲ درصد افزایش دارد. آمار مربوط به کالای ترانزیت شده نیز نشان می‌دهد که در این سال حدود ۰/۸ میلیون تن کالا از طریق خطوط ریلی ترانزیت شده است. عملکرد مذکور در مقایسه با سال قبل ۴۵/۲ درصد رشد نشان می‌دهد. هدف برنامه سوم در خصوص ترانزیت کالا از طریق خطوط ریلی ۱/۲ میلیون تن تعیین شده است. خاطر نشان می‌نماید مقدار کالای ترانزیت شده بر حسب میلیارد تن - کیلومتر در این سال نسبت به سال قبل از آن ۶۳/۶ درصد رشد داشته است.

آمار مربوط به مسافر جابجا شده توسط راه‌آهن نشان می‌دهد که تعداد مسافران مذکور در سال ۱۳۸۱ با ۹/۲ درصد رشد به رقم ۱۴/۳ میلیون نفر رسید. تعداد مسافر جابجا شده بر حسب نفر - کیلومتر در سال مذکور معادل ۸۶۴۰ میلیون نفر - کیلومتر می‌باشد که در مقایسه با سال قبل ۷/۵ درصد رشد دارد. ارتقاء کیفی خدمات ارائه شده بویژه در قطارهای متعلق به بخش خصوصی در رشد تعداد مسافران شبکه ریلی کشور موثر بوده است.

بررسی وضعیت ناوگان حمل و نقل ریلی کشور نشان می‌دهد که این ناوگان در سال ۱۳۸۱ از ۵۵۰ دستگاه لوکوموتیو برخوردار بوده و از این میزان تنها ۴۷/۰ درصد قادر به ارائه خدمت بودند. فرسودگی بالای ناوگان ریلی کشور و مستهلک شدن اغلب لوکوموتیوهای موجود از عوامل پایین بودن نسبت فوق به شمار می‌رود.

عملکرد حمل و نقل ریلی

درصد تغییر	سال			
	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۷۹	
۸/۲	۲/۸	۱۵/۸	۱۴/۲	حمل کالا (میلیاردتن - کیلومتر)
۶۳/۶	۰	۱/۸	۱/۱	ترانزیت کالا (میلیارد تن - کیلومتر)
۷/۵	۱۳/۷	۸/۶	۸/۰	جابه‌جایی مسافر (میلیاردنفر - کیلومتر)

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

۳- حمل و نقل هوایی

حمل و نقل هوایی با وجود سهم اندک از ارزش افزوده بخش حمل و نقل، به دلیل سرعت و کاهش زمان مسافرت اهمیت بالایی دارد. حمل و نقل هوایی علاوه بر حمل کالا و جابجایی مسافر در داخل، سهم اساسی در جابجایی مسافر به خارج از کشور را دارا است. در حال حاضر این بخش به طور عمده در انحصار دولت می‌باشد. طبق

اهداف برنامه سوم توسعه، به منظور افزایش سهم بخش خصوصی مقرر شده است که سهم بخش غیردولتی از جابجایی مسافر در پروازهای داخلی و بین‌المللی به ترتیب با ۲۴/۰ و ۸/۰ درصد رشد متوسط سالانه، از ۱۵ و ۹/۶ درصد در سال ۱۳۷۸ به رقم ۴۳/۹ و ۱۴/۱ درصد در سال ۱۳۸۳ افزایش یابد. همچنین در مواد ۱۲۹ و ۱۳۰ قانون برنامه سوم توسعه راهکارهایی نظیر واگذاری سهام شرکتهای هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران، تکمیل و اجرای طرحهای فرودگاهی و توسعه ناوگان هوایی با جلب سرمایه‌های داخلی و خارجی به منظور کاهش تصدی‌گری دولت همراه با حفظ حاکمیت بر امور هوانوردی و حمل و نقل هوایی در نظر گرفته شد.

در سال ۱۳۸۱، میزان مسافر جابجا شده از طریق فرودگاههای کشور ۱۱/۹ میلیون نفر بود که در مقایسه با سال قبل رشد محدود ۲/۵ درصد را نشان می‌دهد. بروز برخی سوانح هوایی در ناوگان داخلی و همچنین پیامدهای حادثه ۱۱ سپتامبر آمریکا بر صنعت توریسم در رشد محدود تقاضا برای سفرهای هوایی موثر بوده است. براساس آمار فوق‌الذکر ۷۰/۶ درصد مسافرین توسط پروازهای داخلی و مابقی از طریق پروازهای بین‌المللی جابه‌جا شده‌اند. علاوه براین در سال مورد گزارش ۸۵/۵ هزار تن کالا توسط ناوگان حمل و نقل هوایی کشور حمل شده‌است که در مقایسه با سال قبل ۳/۰ درصد افزایش دارد. عملکرد حمل و نقل هوایی کشور در سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که بخش دولتی بیش از ۶۰ درصد از فعالیتهای این بخش را در اختیار دارد. علیرغم واگذاری شرکت خدمات هواپیمایی "آسمان" به بخش غیردولتی در اواخر سال ۱۳۸۱، سهم بخش غیردولتی از پروازهای داخلی و بین‌المللی به ترتیب ۲۷ و ۱۴/۷ درصد می‌باشد که در مقایسه با هدف برنامه در این سال به ترتیب به میزان ۳۳/۲ و ۱۱/۷ درصد، حاکی از عدم تحقق هدف مذکور در پروازهای داخلی است. در سال مورد گزارش هواپیمایهای استیجاری ناوگان حمل و نقل هوایی به ۲۲ فروند رسید. این تعداد در سال ۱۳۸۰ برابر ۱۸ فروند بود.

عملکرد حمل و نقل هوایی

درصد تغییر		سال			
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۲/۵	۷/۵	۱۱/۹	۱۱/۶	۱۰/۸	مسافر جا به جا شده (میلیون نفر)
-۲/۳	۱۰/۳	۸/۴	۸/۶	۷/۸	پروازهای داخلی
۱۶/۷	۰/۳	۳/۵	۳/۰	۳/۰	پروازهای بین‌المللی
۳/۰	۲۹/۷	۸۵/۵	۸۳/۰	۶۴	کالای حمل شده (هزارتن)

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

۴- حمل و نقل دریایی

وجود سواحل و مرزهای آبی طولانی در مناطق شمالی و جنوبی کشور و حمل بخش عمده‌ای از کالاهای وارداتی و صادراتی بویژه نفت خام از طریق دریا، بخش حمل و نقل دریایی کشور را از اهمیت ویژه‌ای برخوردار ساخته است. به همین دلیل در برنامه سوم توسعه، گسترش و توسعه حمل و نقل دریایی با هدف ارتقاء بهره‌وری و بسترسازی به منظور رونق ترانزیت کالا و کمک به رشد صادرات غیرنفتی مورد توجه قرار گرفته است.

در سال ۱۳۸۱ ظرفیت اسمی بنادر و ظرفیت ناوگان حمل و نقل دریایی (تجاری) کشور به ترتیب به ۵۳/۸ و ۳/۲۵ میلیون تن رسید که در مقایسه با سال قبل به ترتیب ۱۵/۷ و ۱/۶ درصد رشد نشان می‌دهد. همچنین عملیات کانتینری بنادر تجاری کشور با ۳۱/۴ درصد رشد از ۶۱۶/۵ هزار TEU^(۱) در سال ۱۳۸۰ به ۸۱۰ هزار TEU در سال ۱۳۸۱ افزایش یافته است.

در سال مورد بررسی، عملیات حمل و نقل دریایی از ۱۴ بندر کشور نشان می‌دهد که ۵۹۴۲ فروند شناور (بالای هزار تن) وارد بنادر مذکور شده است. که از این تعداد ۲۱۷۹ فروند ایرانی و مابقی خارجی بودند. میزان تردد این تعداد شناور در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال قبل ۷ درصد رشد دارد. بیشترین میزان تردد شناورهای ایرانی و خارجی به ترتیب مربوط به بنادر شهید رجایی، امام خمینی (ره)، ماهشهر و انزلی می‌باشد.

آمار فعالیت شناورها، در سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که در مجموع ۷۶/۱ میلیون تن کالای نفتی و غیرنفتی در بنادر کشور تخلیه و بارگیری شده است. عملکرد مذکور در مقایسه با سال قبل ۱/۱ درصد رشد دارد.

عملکرد بنادر کشور در امور تخلیه و بارگیری کالا

(میلیون تن)

درصد تغییر	سال			
	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۷۹	
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۷۹	کالاهای غیرنفتی
-۵/۴	۳/۲	۳۶/۹	۳۹/۰	۳۷/۸
-۶/۶	۳/۶	۲۶/۹	۲۸/۸	۲۷/۸
-۲/۰	۲/۰	۱۰/۰	۱۰/۲	۱۰/۰
۸/۰	-۱/۱	۳۹/۲	۳۶/۳	۳۶/۷
۸/۸	۷/۷	۱۹/۷	۱۸/۱	۱۶/۸
۷/۱	-۸/۵	۱۹/۵	۱۸/۲	۱۹/۹
۱/۱	۱/۱	۷۶/۱	۷۵/۳	۷۴/۵
				کل

ماخذ: سازمان بنادر و کشتیرانی

بررسی آمار عملیات بندری کشور در زمینه واردات، صادرات و ترانزیت کالا در سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که واردات کالاها توسط شناورهای نفتی و غیرنفتی در بنادر کشور به ترتیب ۳/۲ و ۲۵/۵ میلیون تن بود که در مقایسه با سال قبل به ترتیب ۳۹/۱ درصد افزایش و ۸/۳ درصد کاهش نشان می‌دهد.

براساس آمار مذکور، صادرات کالا توسط شناورهای نفتی و غیرنفتی از طریق بنادر کشور به ترتیب معادل ۱۷/۴ و ۸/۸ میلیون تن بود که در مقایسه با سال قبل به ترتیب به میزان ۱۰/۸ درصد افزایش و ۵/۴ درصد کاهش نشان می‌دهد. همچنین حجم ترانزیت کالا توسط شناورهای فوق‌الذکر در مجموع ۳/۱ میلیون تن است که در مقایسه با سال قبل ۶۳/۲ درصد رشد دارد.

۱- واحد حمل و نقل کانتینر معادل Twenty foot container equivalent units است. در این واحد سنجش، ابعاد خاصی از کانتینر به عنوان واحد حمل کالا ملاک قرار می‌گیرد.

عملکرد بنادر کشور در امور صادرات، واردات و ترانزیت کالا

(میلیون تن)

درصد تغییر	سال					
	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹			
				شناورهای نفتی		
	۳۹/۱	۳۵/۳	۳/۲	۲/۳	۱/۷	واردات
	۱۰/۸	-۱۴/۷	۱۷/۴	۱۵/۷	۱۸/۴	صادرات
	۱۵۰/۰	-۴۰/۰	۱/۵	۰/۶	۱/۰	ترانزیت
	-۳/۴	۱۳/۵	۱۷/۱	۱۷/۷	۱۵/۶	کابوتاز ^(۱)
						شناورهای غیرنفتی
	-۸/۳	۳/۳	۲۵/۵	۲۷/۸	۲۶/۹	واردات
	-۵/۴	۳/۲	۸/۸	۹/۳	۹/۰	صادرات
	۲۳/۱	۱۸/۲	۱/۶	۱/۳	۱/۱	ترانزیت
	۶۶/۷	-۲۵/۰	۱/۰	۰/۶	۰/۸	کابوتاز

ماخذ: سازمان بنادر و کشتیرانی

۱- عملیات بین بنادر درخصوص حمل کالا از یک نقطه به نقطه دیگر کشور از راه دریا یا رودخانه مرزی.

بررسی آمار تردد مسافر در هفت بندر کشور طی سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که در مجموع ۲/۵ میلیون نفر از طریق بنادر اقدام به مسافرت نمودند، که در مقایسه با سال قبل ۷/۱ درصد رشد نشان می‌دهد. از این تعداد ۱/۳ میلیون نفر مسافران ورودی و مابقی شامل مسافران خروجی می‌باشد. آمار توزیع تردد مسافر از بنادر نشان می‌دهد که حدود ۵۸ درصد جابجایی مسافر (ورودی و خروجی) از بندر قشم صورت گرفت. سهم حمل و نقل دریایی از کل حمل و نقل مسافری کشور ناچیز و حدود ۱ درصد می‌باشد.

عملکرد بنادر کشور برحسب ورود و خروج مسافر

(هزار نفر)

درصد تغییر	سال					
	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹			
	۷/۵	-۷/۹	۱۳۴۱	۱۲۴۷	۱۳۵۴	ورودی
	۶/۶	۱/۹	۱۱۸۷	۱۱۱۳	۱۰۹۲	خروجی
	۷/۱	-۳/۵	۲۵۲۸	۲۳۶۰	۲۴۴۶	کل

ماخذ: سازمان بنادر و کشتیرانی

شاخصهای قیمتی

۱- شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی بخش حمل و نقل در مناطق شهری

براساس گزارش نتایج شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران، شاخص حمل و نقل در سال ۱۳۸۱ برپایه سال ۱۳۷۶ به رقم ۱۸۹/۶ رسید که نسبت به سال قبل ۱۰/۲ درصد رشد نشان می‌دهد. رشد این شاخص در مقایسه با رشد ۱۵/۸ درصدی شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در سطح پایین‌تری قرار دارد. ارقام شاخص بهای گروه حمل و نقل شخصی و عمومی در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال قبل به ترتیب معادل ۷/۶ و ۱۵/۸ درصد رشد دارد. در بخش حمل و نقل عمومی افزایش هزینه مسافرت با هواپیما و قطار در رشد بالای این شاخص مؤثر بوده است.

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی بخش حمل و نقل

(۱۳۷۶=۱۰۰)

درصد تغییر		سال			اهمیت نسبی	
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	در سال پایه	
۱۰/۲	۸/۱	۱۸۹/۶	۱۷۲/۱	۱۵۹/۲	۱۰/۵۶	حمل و نقل
۷/۶	۴/۴	۱۷۲/۴	۱۶۰/۲	۱۵۳/۴	۷/۷۶	حمل و نقل شخصی
۱۵/۸	۱۷/۱	۲۳۷/۵	۲۰۵/۱	۱۷۵/۱	۲/۸۰	حمل و نقل عمومی

۲- شاخص بهای تولیدکننده خدمات بخش حمل و نقل در مناطق شهری

در سال ۱۳۸۱ شاخص بهای تولیدکننده بر پایه سال ۱۳۷۶ در گروه حمل و نقل زمینی با بیشترین ضریب اهمیت نسبی (۹/۳۸۳ درصد) به رقم ۲۲۲/۳ رسید که نسبت به سال گذشته ۱۹/۷ درصد رشد دارد. رشد این شاخص در مقایسه با رشد ۱۳/۵ درصدی شاخص کل بهای تولیدکننده در سطح بالاتری قرار دارد. در این گروه رشد گروه حمل و نقل جاده‌ای (بار) به میزان ۲۱/۲ درصد در رشد بالای شاخص مزبور موثر بوده است.

شاخص بهای تولیدکننده خدمات بخش حمل و نقل در مناطق شهری

(۱۳۷۶= ۱۰۰)

درصد تغییر		سال			اهمیت نسبی	
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	در سال پایه	
۱۹/۷	۲۶/۰	۲۲۲/۳	۱۸۵/۷	۱۴۷/۴	۹/۳۸۳	حمل و نقل زمینی
۶/۲	۱/۴	۱۸۶/۹	۱۷۶/۰	۱۷۳/۵	۰/۳۰۷	حمل و نقل ریلی
۲۱/۲	۲۹/۸	۲۲۰/۵	۱۸۲/۰	۱۴۰/۲	۷/۲۸۱	حمل و نقل جاده‌ای
-۰/۵	۶/۳	۲۶۳/۳	۲۶۴/۵	۲۴۸/۸	۰/۱۳۷	حمل و نقل آبی (دریایی)
۱۲/۳	۱۹/۰	۳۰۴/۷	۲۷۱/۴	۲۲۸/۰	۰/۴۲۴	حمل و نقل هوایی